

SZÉCHENYI NEMZETISÉGI POLITIKÁJA

(Második közlemény.)

A Széchenyi által hirdetett „józan“ magyar *nemzetiségi politika* nem engedheti meg a fölös számban lévő különböző nemzetiségek beolvasztására irányuló törekvést. Minden ilyenfajta gondolat céltalan és eredménytelen is lesz annak következtében, hogy a magyarság egyszerűen képtelen a nagyszámú nemzetiség áthasonlítására, beolvasztására; különösképen pedig nem járhat eredménnyel az ilyenfajta kísérlet az olyan nemzetiségeinknél, amelyek a határokon túl népes és esetleg hatalmas anyaállammal rendelkeznek, amely többnyire féltő gonddal kíséri vérei sorsának alakulását minden külszágban, s így hazánkban is.

Ebből a gyakorlati meggondolásból is emeli fel nemzetiségi politikánk „józan taktikusa“ szavát minden könnyelmű és eleve balsikerre ítélt beolvasztási nemzetiségi politika ellen, midőn így ír:

A magyarság ellenében, hogy egyéb sorvasztóirul később szóljak, a németiség áll; ezen óriási súly... egy felette csekély súly ellen. Kérdem most — és én nem foghatom meg, hogy általában honosimnak olly kevés istenáldásuk van ezen átkot át nem látni — *kérdem; Józan' tactika-e*, ha ezen kis súlyt *szüntelen egybeütközésbe hozzuk u hártaltalanul nagyobbal*, és ezt nem kerülhetjük inkább: vagy más szavakkal: valljon jó taetika-e, ha egy font magyarsággal nagy hetykén kiállunk, s abban el akarunk olvasztani háromnegyed font tótot, 60 font szlávval egybefüggő tótot. fél font görögöt, 40 font vallásrokonnal egybefüggő görögöt, fél font oláhot, szinte fél fonttal egybe függő oláhot; és végképp 40 font németet, velünk lehető legnagyobb összefüggésben lévő németet. — Hol vannak itt a hihetőség számai, hol ígérkezik itt siker? Én sem hihetőséget, sem sikert nem látok: de ellenben felette jól látom azt, amit úgy látszik, mások éppen nem látnak, vagy nem akarnak látni, hogy az efféle vegytan-elleni vagy inkább bölcsességtan-elleni kísérletek által az egy font magyar fog oivadozni okvetlen és nem viszont, s hogy *üssük csak lágy velejü, fenyítéket érdemlő gyermekként gyenge fazekunkat minden fazék, sőt a szláv és német köedény ellen is, mi számban annyival csekélyebbek. s a nemeinél értelmi súlyban annyival könnyebbek*, és ne kértelkdjünk: rövid idő alatt törött cserép lesz a magyar.³⁹⁾

³⁹⁾ *Kelet Népe*, közölve Beöthy: i. m. 181. old.

A „józan taktika“ ezzel az eléggé el nem ítéhető „bölcsestan-elleni“ kísérlettel szemben a *türelem*, amely nem kívánja tüzzel-vassal magyarrá tenni e hazában élő más vérű népeinket, hanem meghagyja őket idegen népiségükben, engedi őket saját anyanyelvükön s szokásaik szerint élni a magánviszonyok területén s a magyarrá válást nem mesterséges és erőszakos, hanem természetes és önkéntes tényezők idővel előbb-utóbb bekövetkező hatásának fogja fel. Ezt a természetes magyarosodást elő lehet ugyan mozdítani a magyarság megkedveltetésével, aminek megint legalkalmasabb útja jó tulajdonainak fejlesztése és különösen a mindenkinek szabad fejlődést nyitó magyar alkotmány áldásainak a nemzetiségekre üdvös kiterjesztése. Ahogy mindezt a Kelet Népe összefoglalja:

Nyelvünk törvényesítése által a magyarságot illetőleg meglehetősen állásba jutottunk: őrizzük ezt, *de tovább a családi élet körébe* — ha magától jő, hála az égnek — *ne kényszerítsük* tüzzel, vassal, nehogy a visszahatás törvényei szerint tüzzel vassal ismét visszavertessünk s megsemmisítsünk. Várjunk valamit az időtől is, és mindenek fölött — s ez a „józan taktika“ — vigyük honunkbani más népekkeli súrlódásunkat olly mezőre, hol mi vagyunk erősebbek s ők a felette gyengék, t. i. az alkotmányira: vagy más szavakkal: vegyük be őket alkotmányunkba, hogy ők ismét bevegyenek minket, t. i. a magyarságot magukba...

Ha most tótnak, németnek azt mondom: *légy magyar*, és más argumentumot neki felhozni nem vagyok képes, mint stat pro ratione voluntas vagy hogy az különös boldogság régi magyarnak születni vagy új magyamaK felkenetni, és ekkép a régi koronának tagjává válni, *és egyéb semmit*; kérdem, mind tót, mind német ha szembe nem is, de hátom mögött nem fog-e kacagni, de még hahotára is fakadni azon különös követelésen, mikép *ő abból magát kivetkeztesse* — nemzetiségibül — *mibül a kivetkezést mi*. ha vérünk által történik, mert hiszen még most is minden nap történik, *lehető leggyalázatosabb tettnek hirdetjük* és kiáltjuk ki; s valljon miért vetkeztesse ki magát? Egyedül azon ok miatt, mert az országnak alkotmányos fődele van. melly alatt 80 ezer kiváltságos család áll. ő azonban a csábítandó vagy a már megcsábított, minden esetre künn fog ázni a szabad (!) ég alatt...

Ha ellenben tóthoz, némethez és a magyarhon egyéb véreihez így szólok: „Hazátok nektek odakünn is van, de nekünk nincs sehol, csak ide ben, alkotmányt viszont Ti nem bírtok, de bírunk mi, és azért lépünk egyezésre: és ennek fő vonásai legyenek ezek: „Beszéljen kiki tótul, németül, olá hul, görögül, latinul, franciául, sőt Sanscrit nyelven bár házi körében...; nemkülönben kinek-kinek legtökéletesebb szabadságában álljon négy falai közt a nagy Istent közvetlenül, vagy fia. a szent háromság.. közbevetése által imádni. Ezen gyönyörű engedményekért folyjon viszont kirekesztőleg mindaz magyar nyelven, mi a nyilvános élet körébe vág... — Hogy. pedig legyen is ok magyarul beszélni, és azt nem erőltetve, de szívesen cselekedhesse is sok... és ekkép minden velő, minden kebel egy nagy nemzeti érdekre forrhasson egybe: ám *terjesztessék* Hunnia határai közt *a magyar alkotmánynak áldása mindenkire*, úgy hogy a legkisebb se legyen abból kizárva, de arra is, bármily csekély részben s mily lépcsőkön. mégis elhasson végre jótévő melege.³⁰⁾

³⁰⁾ *Kelet Népe*, i. m. 182—184. old.

VI. Nemcsak nemzetiségpolitikai általános elvi és humánus szempontok, hanem ez a gyakorlati mérlegelés, a józan taktika is kényszerítőleg írja elő az egyedül sikerrel kecsegtető *magyar nemzetiségi politika fő célját*: a Duna-medencében élő népek *összefogását* a kölcsönös *nemzetiségi türelem* alapján. E cél tudatosítása érdekében a nemzetiségi kiengesztelődés és megértés első magyar zászlóvivője szinte prófétai ihlettel szól e haza minden népéhez, valamennyiüket összefogásra és egyetértésre szólítva fel. A magyarságot e cél egyedül üdvözítő voltára tanító, korholó, sőt ostromzó szavakkal nem egy helyütt már kioktatta; most ugyané fő cél követésére hívja fel a nemzetiségeket is.

Nyújtsatok azért kezet drága Hazafiak, egy honnak külön nemzetiségű, de mégis rokon fiai, rokon reményi, s ne hagyjátok magotokat tőlünk azon lágyvelejűek csoportja által elidegenített, kik ügyünknek használni akarván, rajtatok oly sokszor méltatlankodánaic. Nemzeti fenntartástokról biztosítottabbak, könnyen fogtok, mint bátrabb parton állók azoknak megbocsátani, kik magukat s nemzetüket sülyedni érezvén, részint ijedtségből, részint természetes rövid látásból, jobbadán pedig csak túlhévből nem azon módokhoz és eszközökhöz nyúlnak, melyek a veszélyből kimenthetnének, hanem épen ellenkezőleg cselekedvén, sokszor a menteni akaró kézre sem ismernek, de barátot ellenséggel kevervén össze, valóban maguk sem tudják, mit művelnek³¹⁾

Mindjárt okát is adja, *miért követhetik a nemzetiségek saját nemzeti énjük veszélyeztetése nélkül bátran ezt a célt*. Azért, mert egyrészt az ő nemzeti mivoltuk már amugyvis kellő megóvásában és ápolásban részesül külső anyaállamukban, másrészt mivel a magyar alkotmány szabadsága biztosítja majd számukra nemzeti sajátosságaik fenntarthatását ez ország keretein belül is.

Mily kedvező körülmények közt léteztek tehát Ti, honunknak nem magyar lakosi Magyarországon! *Nemzeti létetek záloga* nem csak a *biztos* sarkalaton alapul odakün, de rokon eredetiségteknél fogva mindinkább felvirágzástokat Ígéri: *szabadságtok pedig bizonyos ide-ben*, ha mivclünk magyarokkal ezentül is oly hűséggel és elszánnással fogtok osztani szerencsét és bajt, mint eddig . . .³¹⁾

Össze kell tehát fogni e hazában élő minden nemzetiségnek egymás nemzeti létének kölcsönös elismerésével és kölcsönös *bölcs türelem alapján*, mert az ilyen természetű összefogás nem veszélyezteti egy nemzetiség nemzeti sajátosságait sem, ugyanakkor pedig a *közös hazát csak ilyen összefogással*, nem pedig nemzetiségi ellentétek és türelmetlenség révén lehet fenntartani és felemelni.

³¹⁾ *Hunnia*, 107—108. old.

³²⁾ *Hunnia*, 113. old.

Ha a szövetséges Amerika egyéb példáit, helyzetünk és időkorunk nagy különbsége miatt tán nem is fogadhatjuk mindenben józanul el; nyelve, vallása és részeinek külön szerkezete körüli *bölcs türelemét* mindazáltal bár ruháznék magunkra minél előbb.

Ott nem gázol egyik a másiknak polgári sajtójában, nemzeti erettségében, emberi lelkében, de *mindenki háborítlan éli élte napjait*, békében veszi elődítől s adja utódinak nemzeti mindenét át . . .³³⁾

Ennek a nemzetiségi összefogásnak a magyar államot megalapító és évszázadokon át egyedül vezető és védelmező *magyarság körül* kell létrejönnie, az egyesülésnek „a magyar génusz szárnyai alatt“ kell végbemennie, az egyesítő magyar középpont körül.

Mert közepettetek áll a szabadságnak azon tiszteletreméltó törzsoké, mely a *magyar* czim alatt, megsemmisíthetetlen erejétől fenntartva a viharok minden dühével századokig bírt megvívni . . .

Ha tehát honotokban van ezen *egyesítő középpont* ..... miért nem seregülnétek inkább a szabadság azon tisztos cserje körül, s ragaszkodnátok híven hozzá . . .³⁴⁾

E nemzetiségi összefogás és együttműködés a központi magyarsággal ez utóbbi részére egy követelményt állít fel: *szabad alkotmányának további kifejlesztését és a nemzetiségekre is kiterjesztését.* A nemzetiségek önkéntes együttműködése ugyanis csak valamifajta kedvezmény, előnyös helyzet kilátásba helyezésével érhető el, valami olyan ellenszolgáltatással, amely számukra érdemessé teszi nemzetiségi divergens aspirációik feladását és kívánatosá a nemzetiségi összefogás honmentő útját. Ez a magyar ellenszolgáltatás és lovagias adomány pedig az ősi magyar alkotmány, amely évszázadokon át megővta a nemzet egy szűkebb rétegét, amelynek áldásait azonban most általánossá kell tenni, mindenkire ki kell terjeszteni.

Jövendőnk biztosítása végett tehát most mindenek előtt *alkotmányunk* minél előbbi s minél *tökéletesebb kifejlesztésére.* és annak a lehető legnagyobb számra ruházására kell törekednünk; s pedig; mert semmi egyéb által nem kedveltethetjük meg mind a magyarságot, mind önmagunkat könnyebben és többekkel és ekép semmi egyéb által nem mozdíthatjuk oly sikeresen elő valamint nemzeti ügyünket, úgy saját hasznunkat is . . .

Az alkotmányi szárnyal léhát elő, . . . épen nem azért, hogy midőn mindenkit magunkkal kibékítettünk, legfőbb palládiumunkat, a magyarságot elhanyagoljuk; de épen ellenkezőleg, s ugyanis *azért, hogy a magyarság* az alkotmányi szárnyak diadalmas előrevitele által *kibontakozhassék azon nyomás alul,* melyet a tótnak száma, a görögnek kincse, és a németnek értelmi súlya oly aggasztóig gyakorol rá...

... mert boruljon csak ránk az északi népek áradásával a leteti kérdés megbomlása, vegyünk ki addig — magyarságunk mindenkire felkényszerítése által — mindenkit béketűréséből, s viszont *ne*

³³⁾ *Hunnia.* 118—(119. old.

³⁴⁾ *Hunnia.* 114. old.

tegyünk alkotmányilag semmit, ne tágítsuk annak alapját, ne használjuk azt emeltyűül, ne szorítsuk végkép még jó időben Hunnia minden népét emberszerető szívünkhöz; és ne féljünk, ne kételkedjünk, elkerülhetetlenül oly szűk szigetre fog szőri itatni végkép vérünk, vagy jobban mondva vérünk privilegizált (!) töredéke mindenünnen, sőt még saját fajtánk által is, mint a leghosszabb és legdicsebb életnek induló is, ha az önfertőztetés bűneibe sülyed, vagy Ikarusként erején túl emelkedni bizakodik, idő előtt leli magát egy felette szűk és felette sötét hat deszka közötti űrben, melynek neve koporsó.³⁵⁾

Nemzetiség és alkotmány egyébként is *nem egymást kirekesztő, megsemmisítő fogalmak*; valamely nemzet boldogulásához nem vagylagos jelenlétükre, hanem párhuzamos megjelenésükre van szükség.

Választanunk kell tehát, de nem úgy, hogy nagy érdekeink egyikét is feláldozzuk s vagy a magyarságon engedjünk ütni csorbát, vagy szolgaságba sülyedjünk; az egekért ne! Mert nemzetiség *nélkül*, mely a legalantabb állónak utolsó csepp vérét is egy nagy nemzeti érdekre hevíti, olvasztja egybe, *úgy teng* szerencsétlen nép, habár illusioiban szabad nép is, mint mi magyarok tengünk századok óta, egy magában irigykedő, agyarkodó, már-már pusztulásra fajult méhraj, és a lelkes együttmunkálástól még mindig oly messze; *szabadság, alkotmányos lét nélkül viszont* úgy nyomorog a nemzet, habár irigylésre méltólag hévül is ott nagy és kicsi, férfiú és hölgy a haza pusztá említésén, mint nyomorog a dicső lengyel, vajmi nemes sebektől vérző orosz-lán.³⁶⁾

A nemzetiségek kölcsönös üreldelmes összefogása, képességeiknek a magyar alkotmány által lehetővé tett szabad fejlesztése tarthatja csak fenn vagy emelheti fel ezt az országot, minden nemzetiségi türelmetlenség és ellentét csak elorsvasztja vagy éppen végpusztulásba dönti. Ezért a lelkes felhívás:

Egyesüljetek tehát Hunnia minden nemzeti a magyar genius szárnyai alatt, s tartsátok híven kebleitekben, hogy:
„*ügyesség nélkül Hunnia semmi.*“³⁷⁾

MI. Széchenyi a magyar nemzetiségi politikának azonban nemcsak ezt a fő célját vetíti elének műveiben, hanem sok tekintetben rámutat az *annak elérésére vezető útra* és a megközelítésre szolgáló *eszközökre*. Ezekben a részletesebb fejtegetésekben s útmutatásokban *természetesen* nem szabad egy haladott nemzetiségi alaptörvény aprólékos pragmatikáját, részletekbe menő kátéját keresni. A nemzetiségi kérdés akkori heveny válsága folytán egyrészt ugyanis a meg nem érett helyzet még nem nagyon tett lehetővé a részletekbe menő, eleve megvont nemzetiségi jogelosz-

³⁵⁾ *Kelet Népe*, i. m. 185—186. old.

³⁶⁾ *Kelet Népe*, i. m. 178. old.

³⁷⁾ *Hunnia*, 128. old.

tást, másrészt pedig az nem is igen illet Széchenyi nagy távlatokat kereső, széles horizontokat megnyitó szelleméhez sem, amely mindig csak nagyvonalú megoldásokat tartott szem előtt, a részletes kidolgozást pedig szerette rábízni a megvalósulás idejére, a gyakorlat követelményeire. Talán még ez utóbbi, a gyakorlati, taktikus szempont is döntően irányíthatta elgondolásának e fő vonalvezetésében, az a meggondolás t. i., hogy nem igen taktikus előre meghatározni az összes nyújtandó jogokat, reformokat, hanem inkább célszerű azokat a gyakorlati kivitet, az egyezkedések, tárgyalások menetére bízni, amikor is ilyen előzetes konkretizált megköttöttségek nélkül kevesebb áldozattal több eredményt lehet elérni. A nemzetiségi kérdés nagy magyar „józan taktikusát“ korunk újraéledő nemzetiségi problémáinak legalaposabb ismerője és határozott irányítója: megboldogult Teleki Pál gróf e tekintetben is követendőnek tartotta. Az ő elve is ez volt: igen tág nemzetiségi szabadságjogok tiszteletén állni, de e jogok részletezését, felsorolását és kifejtését az elvi megoldás hatáskörén túl már a gyakorlatra bízni, amely azok megvonásában az összes adott körülmények mérlegelésével a leghelyesebben és legcélszerűbben járhat el.

A nemzetiségi politika megvalósítását illetően feltehető ez elgondolások és taktikai mérlegelések következtében *részletes javaslatokat alig találunk Széchenyi nemzetiségi rendszerében*. Ami a fentiekben vázolt elvi alapokon és a nemzetiségi politika fő célkitűzésén felül tanításában még jelentkezik, az e fő cél elérésére szolgáló *útnak* és a megközelítés *fő eszközének* nagyvonalú kijelölése.

A nemzetiségi összefogáshoz vezető út semmi más. *mini minden nemzetiség tiszteletben tartása*. A nemzetiségeknek ez a tisztelete bár logikailag csak eszköz a nemzetiségi fő cél: a nemzetiségek türelmes összefogásának elérésére, Széchenyinnél *önálló erkölcsi entitásként* is tartalmat kap az ő minden nemzetiséget egyaránt elismerő humanista alapbeállítódásában. Szerinte minden nemzetnek megvan a saját jelleme, amelyet tiszteletben kell tartani és épen nem elnyomására, de kifejllesztésére kell törekedni: ennek az egyéni nemzeti sajátosságnak pedig legdrágább sajátja és legértékesebb kincse épen a nemzetiség.

Minden nemzetnek, mely életre való, megvan a *saját jelleme*, melyből ha kirántják, kicsigázzák, nem lesz belőle egyéb, mint Schiller szerint kilombikált törköly ...³⁸⁾

*Nemzetnek pedig drágább sajátja s érdekesb kincse ugyan lehet-c. mint a nemzetiség fertőtlen léte, s azon erények sokféléje, melyek a nemzeti hűség és honszeretet kútfejéből veszik eredetüket? Bizonyára nem.*³⁹⁾

³⁸⁾ *Nagy Magyar Sztára*, Szekfü. i. m. 425. old.

³⁹⁾ *Hunnia*, 172. old.

A *nemzetiség* a nemzethez tapadó e szoros kapcsolata folytán egyrészt *mesterségesen el nem távolítható*, le nem vetkőzhető, másrészt sajátos erkölcsi természete következtében *elhagyása nem is becsületes*.

Csak *buta*, vagy az igen sok tudomány által *kificamlott* eszű képzelgő ringathatja magát azon *csalfa aberratióban*, mihez képest *nemzeteket úgy lehetne egybekeverni és összeolvasztani*, mint a spanyol elkészíti ollaputridáját, és tűz közelében elolvad a zsír.⁴⁰⁾

Becsületes ember . . . forrón fog ragaszkodni nemzete bár mi sorsához is . . . Anyanyelve első zengési, az őt szülte föld első benyomási kiszakíthatatlán fogják lelkét éltén keresztül koporsóig bájoslni . . .⁴¹⁾

Ilyen azonos mértékekkel mérő erkölcsi alapbeállítottságból is követeli meg a magyar nemzetiségi politikának nemcsak józan taktikusa, de *szeplőtlen idealistája* minden nemzetiség tiszteletét. A minden nemzetiség tisztelete alapján meginduló fejlődés a tökéletesség útjára viszi egyrészt az *egész emberi nemet*, másrészt türelmet és zavartalan haladást biztosít a magyarság számára is.

Tiszteljük tehát akár mi kis körben létezőnek is nyelvét, s életmódját; mert a legkisebb elkülönzött emberi sajátság is egy *karika azon láncolatban*, melynek fogain a *tökéletesség felé emelkedik az emberi nem*. Tiszteljük mindenkinek nem csak földi sajátságát, de lelkének legnagyobb kincsét is „honi, nemzeti hűségét”, mert *csak így várhatunk mi is . . . némi igazsággal sajátink, kincseink iránt türelmet, engedéket*.⁴²⁾

Éppen ezért *élvezze mindenki* bontatlanul *nemzetiségi sajátosságait*, anyanyelvét. Tökéletességet a fejlődésben csak az eredetiség fenntartásának alapjain lehet remélni.

Tartsa meg anyanyelvét híven mindenki, otthonától ne pártoljon soha el. s hordozza keblében szeplőtlen ártatlanságban siring gyermekkorának azon szép vágyait, melyek soha nem szűnendnek meg bíborfényt deríteni földi útjára. Törekedjék mindenki, elkorcsosulástól rettegve, a *tökélyesülés felé azon sajátság és eredetiség alapjain emelkedni, melyekre Isten állítá . . .*⁴³⁾

Míndezek a megállapítások és szemelvények úgy véljük már kellőképpen kiemelték azt a súlyt, amelyet Széchenyi a nemzetiség tiszteletének rendszerében tulajdonított. Mégsem látszik mellőzhetőnek hangjának drámai erejénél fogva az a végső megállapítása. amellyel a *nemzeti sajátosságok, a nemzeti génusz meg-*

40) *Nagy Magyar Szatíra*, Szekfü, i. m. 425. old.

41) *Hunnia*, 69. old.

42) *Hunnia*, 69. old.

43) *Hunnia*, 105—106. old.

őrzését minden nemzet legfőbb feladatának vallja, melyet ha elárulnak, a nemzet menthetetlenül „az elaljasodás szurkaiba süllyed.“

Jaj azon nemzetnek azonban, mely *nemzeti geniusát elárulja* és meggyilkolja, mert ha ezt cselekszi, — és egyedül saját maga képes erre, mert minden külmegtámadás inkább csak edzeni fogja a nemzeti önérzést, megtörni soha, hahogy physical erő által egytől egyig minden tagját ki nem irtja, — mert ha valami nemzet maga cselekszi ezt, akkor előbb-utóbb, de minden -bizonytal >az elaljasodás szurkaiba süllyed és abba örökre eltemeti magát.⁴⁴⁾

VIII. A nemzetiségek tiszteletének erkölcsi és taktikai legfőbb követelményén felül Széchenyi az ebben az irányban ható nemzetiségi politika legfontosabb konkrét *eszközét* is kijelöli: a *nemzetiségi nyelv tiszteletét és szabad használatát*. Nemzetiségi politikánk első nagy teoretikusa ezt a tételt sem hagyja elvi indokolás nélkül. A nemzetiségi nyelv tisztelete azon az elvi megfontoláson alapszik, hogy a nemzeti sajátosságok jellemző megnyilvánulása és fő kísérője éppen a nyelv.

Az egészséges nemzetiségnek pedig egy *főkísérője a nemzeti nyelv*, mert míg az fennmarad, a nemzet is él, . . . de ha egyszer elnémul, akkor csak gyászfüzűt terem a hon, melly a voltakért szomorúan eregeti földre csüggeteg lombjait.⁴⁵⁾

Ehhez az elvi alaphoz azután egy személyi momentum is járul: a *magyar nyelv szerepe a magyar nemzet fenntartásában*. Nyilvánvaló, hogy ha nyelve őrizte meg a magyarságot évszázadok viszontagságai közepette, a jövőt illetően mind a magyar, mind más nemzetiségek fenntartása szempontjából a nyelv tiszteletének vezető hivatása lehet.

. . . ezen ereje nyelvünknek . . . tartá fen eddig létünket: s azon nagy csuda..., hogy a *Magyar annyi tenger viszontagság közt sem olvadt még össze* más nemzetekkel, nem egyéb, mint legtermészetesebb *következése nyelve erejének*, mellyet idegen halandó elgázolni nem képes . . .⁴⁵⁾

Ezért *nemzetiségpolitikai főszabály a nemzetiségi nyelv tiszteletben tartása*. A nemzetiségi nyelv tisztelete azonban Széchenyi tanításában bizonyos *mértékkel* kap csak helyet, amelyet ugyan ma sok nemzetiségi törekvés talán szűknek is jelezhet, amely azonban abban a korban, amikor az uralkodó politikai irányzat a nyelv útján való kényszerű beolvasztást vallotta fő

⁴³⁾ .Vagy *Magyar Szatíra*, Szekfü. i. m. 425. old.

⁴⁴⁾ *Hitel*, Szekfü. i. m. 113—114. old.

⁴⁵⁾ *Világ*, Szekfü. i. in. 21 ö. old.

céljának, igen haladott és bátor felfogásnak számított. A nyelvi politika Széchenyi rendszerében igen egyszerű választóvonalhoz jut: a *köz- és magánviszonyok* határvonalához. Mindaz, ami a *magánélet*, a család, a nemzetiségi kultúra keretébe tartozik csupán, a *nemzetiségi nyelv* köntösében jelentkezhetik; mindaz viszont, ami *közügyekre* irányul, csak a *hivatalosnak* fenntartott magyar nyelven fejthető ki.

Beszéljen ki ki ahogy tetszik, ahogy tud, s ezíránt ne háborítsuk egymást; csak országos- s közdolgaink folyjanak egy hangon, egy nyelven.

Közdolgaink nyelve azonban *legyen csak egy*, minthogy erre nem csak legbizonyosb hasznunk, . . . hanem ezentúli bátorságunk is nyilvánosan int . . .

Hivatali egynyelvűség iránt tehát mindnyájunknak kezét nem fogni lehetetlen . . .⁴⁷⁾

Nemzeti függetlenségünk kockáztatása nélkül elvégre — minden hazai nyelvek fenntartása sőt kifejtése, de még egyéb mivelte nyelvek bevétele mellett is — *hivatali nyelvünk csak a magyar* lehet.⁴⁸⁾

Mindezekben a nemzetiségi nyelvi követelményekben a szabad nemzetiségi nyelvhasználat és a kötelező hivatalos magyar nyelv között a határvonal *elvi* és a köz- és magánviszonyok eléggé tisztázatlan és koronkint is változó mesgyéjén halad. *Konkrétumot* Széchenyi nemzetiségi nyelvi politikájára vizsgálódásaink szerint csak a Stádium tartalmaz, amely szerint

*Magyarországon csak magyar nyelven szóló törvény, parancs. ítélet kötelez.*⁴⁹⁾

A Stádium-beli törvényekhez fűzött kifejtés szerint ez a követelmény nemcsak a fenti három közjogi megnyilvánulásra vonatkozik. hanem azokon felül ez alá esik minden

folyamodás, alkotandó contractus, egyezés, számadás sat.⁵⁰⁾

is. Ekképen még lényegileg a magánviszonyok körébe tartozó jogügyletek is hivatalos nyelven szerkesztendők, ami a határvonalat a nemzetiségi nyelv és a hivatalos nyelv között még inkább utóbbi javára tolja el. Ennek folytán pedig — legalább mai szemmel — *alig* nevezhető Széchenyi nemzetiségi *nyelvi* politikája a *túlzott engedékenységgel* politikájának, annál kevésbbé, minthogy ilyen csekély mértékű nemzetiségi nyelvi szabadság nemcsak ma, de már a 60-as évek nemzetiségi kiegyezésében sem elégítette volna ki

⁴⁷⁾ *Hunnia*, 69—70. old.

⁴⁸⁾ *Hunnia*, 122. old.

⁴⁹⁾ *Stádium*, X. törvény. Szekfii. i. m. 243. old.

⁵⁰⁾ *Szekfü*, i. m. 244. old.

még a mérsékelt nemzetiségi törekvéseket sem. A magyarrá éb-
delés Kossuthtól irányított akkori lángoló korszakában azonban
még ez a mérsékelt jogelismerés is sokak, sőt a többség ellen-
zését váltotta ki.

A *tiszteletnek* a hivatalos magyar és a magánélet számára
szabadnak elismert nemzetiségi nyelvek között *kölcsönösnek* kell
lennie s loyálisan meg kell osztaniok hatásköreiket: az egyik a
hivatalos, a másik a magánélet nyelve. Ez a gyakorlati nemzeti-
iségi politika mérsékelt, józan s egyben hazafias útja. Aki ennél
a magyar nyelv számára többet kíván, „a természeti jogokat tá-
madja meg“, aki viszont a nemzetiségi nyelvhasználat körét tá-
gítaná ezen túl, „az megfélejtkezett arról, hogy a magyarnak csak
itt van egyedüli hazája.“

Ha törvény által azt mondanánk, hogy ama különnyelvűi törzsö-
kök adják fel nyelvüket s mindazt, ami a szívbe van oltva mindenki-
nél. aki nem korszak, hogy váljanak meg mindattól, amitől becsületes
ember csak életével együtt válhat meg, ez valóban nemcsak fonák, de
tyrannus törvény¹⁹ lenne. Mit kívánok azonban én? Nem egyebet
annál, mint hogy Magyarországon *magyar legyen a hivatalos nyelv s*
a családok és a magánélet szent, érinthetetlen köreibe ne avatkozzon.
Aki ennél többet kíván, az a természeti jogokat támadja meg. aki
pedig kevesebbet, az megfélejtkezett arról, hogy a magyarnak csak itt
*Vein egyedüli hazája.*⁵¹⁾

IX. A megelőzőkben rendszerbe foglalt tanokkal valójában
Széchenyi nemzetiségi politikája érdemében bemutatást nyert.
A nemzetiségek tiszteletével elért nemzetiségi türelemmel mun-
kált nemzetiségi összefogás Széchenyi nemzetiségi politikájának
lényege és tengelye. Ezt a politikát írja elő számára mind a min-
denki irányában egyenlő elbánást követelő erkölcsi felfogása és
mélyeséges humanizmusa, mind pedig az ország legjobb érdekeire
tekintő gyakorlati mérlegelése: a józan taktika is. Mégis e *saját-
képeni és elsődleges nemzetiségi politikája mellett a tényleges*
helyzet ismeretében helyet enged egy másodlagos és különszerű
nemzetiségi politikának: a magyarosításnak is.

Tekintve a nemzetiségek kölcsönös tiszteletére vonatkozó s
mélyen gyökerező erkölcsi felfogását, természetes, hogy a magya-
rosítás nemzetiségi politikája a sajátképeni, elsődleges nemzetiségi
politika mellett háttérbe szorul és a nemzetiségi kérdések kezelé-
sének nem különösen támogatandó célja lehet. Jellemző erre ma-
gának a magyarosítás szónak Széchenyinél jelentkező első ér-
telme. Ő *magyarosításon* első sorban a *magyarság kiművelését,*
eszmei, nemzeti tartalommal kitöltését értette. Ahogy *Szekfű* ve-
lősen megállapítja, „ő magyarosítani a — magyarokat kívánta,
a nemzetiség kiművelése által“.⁵²⁾ A magyarosításnak ez a sok

⁵¹⁾ *Beszédeiből* idézve Gaál Jenő: Gróf Széchenyi István nemzeti po-
litikája és jövőnk. Bp., 1903. 170—171. old.

⁵²⁾ *Szekfű*: Három nemzedék és ami utána következik, Bp. 1938. 46. old.

tekintetben meglepő fogalma természetes következményként folyik a nemzetiség és következőleg a magyar nemzetiség fogalmából, amely nála — mint fentebb arra már utaltunk — belső lelki tulajdon s így a magyar nemzetiség sem más, mint „emberi műveltséggé magasztosult magyarság”.⁵³⁾ Magyarosítani Széchenyi ekként általános nemzetiség-kultusza folytán kívánta első sorban a magyarságot, ezért óhajtotta azt sajátos, belső nemzeti tulajdonainak fokozott kiművelése által magyarabbá tenni, felemelni.

De azért jelentkezik Széchenyinél a magyarosítás követelményének egy második értelme is. Ilyen tartalom azért tapad nála is e szóhoz, azaz a ma általában ú. n. asszimilációhoz (Széchenyi olvasztásnak, olvasztó erőnek nevezte azt még), mert tisztában van azzal, hogy a nemzetiségek magukba zárt, egységes, öncélú élete csak az elmélet síkján foglalhat helyet, a gyakorlatban azonban a különböző nemzetiségűek egymásba szövődő együttélése sokszor odavezet, hogy *egyesek elhagyják nemzeti ségüket* s más nemzetiségbe olvadnak, áthasonulnak. Ha ez a folyamat az ő eivi, erkölcsi szempontjainak nem is felel általában meg, ezzel a tényleges helyzettel számolni kell s így nem lehet kitérni az *áthasonlítás, az asszimiláció* kérdése elől sem. Az áthasonlítás az ország magyar jellege és vezető magyar rétege folytán első sorban a magyarság irányában kell, hogy megnyilvánuljon, s ezért a probléma *a magyarosítás nagy kérdésének* is tekinthető.

Széchenyi roppant jelentőséget tulajdonít a magyarosítás problémájának, mert nem kerülte el figyelmét, hogy a nemzetiségek között állandó áthasonlító folyamat hatályosul s hogy annak *kimeneteléhez a nemzet minden egyes tagja hozzájárul*. Aki erkölcsi felsőbbiséget mutat a nemzetiségek előtt, az a magyarságot vonzónak, követésre méltónak állítja eléjük, aki viszont erkölcsi vagy szellemi alacsonyrendűséget tanúsít, vagy éppen erőszakos fellépés által ellenérzést, sőt gyűlöletet ébreszt a magyarság iránt, az az esetleg felénk hajló nemzetiségeinkre is taszító hatást gyakorol.

*Nincs a haza terén egy, ki nemzetiségünket ne terjesztené vagy azon csorbát ne üne. Ki erkölcsileg bármily kicsinnyel is, felsőbb, az terjeszt; midőn a bár hajszállal alantibb, csorbít.*⁵⁴⁾

. . . kiki csalhatatlanul azon becses tudomáshoz jöhet, valljon *vérének olvasztásán működik-e* szerencsétlenül, vagy szerencsésen *másokat olvaszt-e* abba: honnét száraz igazságilag az folv, mikép nemcsak mulasztás, de *túlhev* által is lehet olvasztgatni a hazán, vagy más szavakkal: hogy nemcsak a semmit nem tevők, álgönyörök közt élők, a haza zsrját ingyen szívók hosszú serege járul köz anyánk gyengítéséhez és végképi meggyilkolásához, de hasonlólag a maga' paripán ülök azon parancsoló osztálya is ront a hazán, mely indiscret

⁵³⁾ U. a. m. 45. old.

⁵⁴⁾ *Akadémiai beszéd*, közli Beöthy: i. m. 260. old.

negédtül hajtva, elég előkészület nélkül, minden erőnkkel szembeszállni buzog, és ekkép úgy veszélyezteti hazánk felmagasztalási díját, mint minden fejletlen erő okvetlenül legyőzetik, ha versenyésnek indul.⁵⁵⁾

Mikép állhatja azonban meg a magyarság a helyét a nemzetségek ez áthasonlító folyamában, vagy más szóval mikép lehet ezt a folyamatot akkép alakítani, hogy abból a *magyarságra előny* és ne hátrány származzék? Ez a kérdés a magyarosítás legfőbb problémája és ezt veti fel, vizsgálja lelkiismeretes elmélyüléssel nemzetiségi politikánk nagy protagonistája is.

*Magyarosítani! De mikép s milly eszközökkel? A világon minden csak superior it ásnak enged . . . s a Magyar szinte mindenben csak tanuló lehet, s tanító csak igen kevésben. Ki kell tehát tisztítani előbb a Magyarságot minden szennyeibül, hogy elfogadható s idővel követésre méltó is lehessen.*⁵⁶⁾

Már a kérdés felvetésére adott első, hirtelen válasza, nemkülönben az áthasonlító folyamat szemléletéből vont és fentebb már idézett következtetése is a *magyarosításnak csak egy sikerre vezető útját* ismeri el helyénvalónak és tekinti járhatónak: az *erkölcsi és szellemi felsőbbrendűség* által végbevitt természetes vonzást. Ezt a Széchenyi egész magasrendű erkölcsi beállítottságának megfelelő és morálisan abból folyó útmutatást vizsgálódásai-ban sok helyütt újra és újra megfontolás tárgyává teszi, de mindig és mindenütt csak ugyanerre az alaperedményre jut. Akadémiai beszédében a kérdésről bővebben, de lényegileg teljesen azonosan így szól:

Köztünk . . . nincs, ki . . . ne volna kész ideje, fáradsága, értelme, vagyona, szóval: tehetségének kisebb vagy tán nagyobb részét ' is 'áldozatul hozni: miszerint nemzetisége ne csak tengődve éldegéljen, de mindinkább terjedve s nemesülve, vagy inkább *nemesülve és terjedve* — mert ez a kifejlési logica — elvégre nagy, hatalmas és dicső nemzetté is válják végre.

Ámde ezt, jóllehet saját bennünk nemcsak a feltámadási, de még a föleinelkcdési erő is, soha el nem érjük, ha csak *lelki felsőbbbség álfái* nem . . .

S ím az egész titok, mikép menthetjük meg fajtánkat a bukástól, s mikén emelkedhetünk nagy, hatalmas dicső nemzetté, i elsőbbség által, úgy sehogy sem.

Könnyebb volna, ... ha úgy, quia sic volo sic jubeo, a honnak már minden lakosa rögtön magyarrá is válnék, vagy ha már azért magyarrá vált volna, mivel három, négy nyelv' mellett szolani még magyarul is tud. Ily kényelmesen azonban a dolog nem megy; mert valamint egy kiképzett emberi velőben több magához vonzó, több magában olvasztó erő van. mint ezer üres vagy zagyvateli főben, épen útív *terjeszthet nemzetiséget is egyedül felsőbbbség és semtrn egyéb.*⁵⁷⁾

⁵⁵⁾ *Akadémiai beszéd.* Beöthy: i. m. 269—270. old.

⁵⁶⁾ Világ, Szekefü: i. m. 189. old.

⁵⁷⁾ *Akadémiai beszéd,* Beöthy: i. m. 265—66. old.

Abból, hogy a magyarításnak egyedül járható útja az erkölcsi felsőbbrendűség, Széchenyi elgondolásában két további tétel is következik; az egyik, hogy az áthasonlítás csak minden kényszer nélkül történhet és a másik, hogy az asszimilációnak, az olvasztó erőnek át kell hatnia az áthasonult egész lelki és erkölcsi habitusát s külsőleges eredményekben, mikép a nyelv ki-zárólagos átvételében nem valósulhat meg. Ami a két további tétel közül az elsőt: a *magyarításnak kényszer nélkül keresztül-vitelét* illeti, az ésszerűen az áthasonlítás erkölcsi módjából is folyik már. Ezenfelül a kényszerű magyarítás méltánytalan is a nemzetiségekre, nem azonos elbánást jelent és visszahatást is szül, ami a nemzetiségi politika fő célját: a nemzetiségek összefogását is megghiúsítani alkalmas. Ezért magyarítási alapelv, hogy az áthasonlításnak csak kényszer nélkül, a nemzetiségek szabad elhatározásából kell történnie.

S ha mi nem ismerünk indulatos felhevültünkben józan cél és mértéket, midőn magyarságunkat megkedvelteini, terjeszteni akarjuk, mikép kívánhatunk tót-, horvát-, oláh-, rác-, németben s a t. hideg vért, mérsékletet s igazságot viszont az ő sujátuk védelmében?

Nekik is mosolygott a nemzetiség anygala, ők is meg vannak híva tökéletesíthetlenségük által az emberiségnek tán egy láncolatját alkotni...⁵⁸⁾

Az erőszakos magyarítás természetesen nem hatolhat le a nemzeti sajátosságok és öntudat mélységeibe, hanem csak a külsőt, a felületet ragadhatja meg. Ezért elhibázott az erőszakos magyarítók gyakorlati törekvése a magyar nyelv oktatására nemzetiségi területeken, ami által pedig sokan, sőt az akkori uralkodó irányzat (Kossuth és követői) általában is abba a téves hiedelemben ringatták magukat, hogy a *magyar nyelv külsőleges, mechanikus átvétele* egyes nemzetiségeinkből máris jó magyarokat alkotott.

S itt lappang a dolognak gyökérok! Igen, nem rejlik az egyebütt... mint azon *vak hévben*..... mellyhez képest bizonyos pártnak bizonyos lóggosai (Kossuth egyetemi ifjait érti ezek alatt Széchenyi), kiknek parancsolni a párt vezérei sem elég erővel, sem elég erénnyel nem bírnak, mindenkibe betű szerint az ő liberalizmusukkal együtt a „*magyar nyelvet*“ s mint *ők hiszik, ez által a magyarságot is belé korbácsolni törekednek.*⁵⁸⁾

Ha a magyar nyelv elsajátítása a magyar nemzetiség átvételét is jelentené, mikép azt Széchenyi idejében olyan sokan még hitték, akkor valóban a legelső és legfőbb gyakorlati nemzetiség-politikai feladat lehetne a magyar nyelvnek nemzetiségi területe-

⁵⁸⁾ *Hunnia*, 54—55. old.

⁶⁰⁾ Széchenyi írói és hírlapírói vitája Kossuthal a „Vieuxtemps kalandról“. közli Szekfü: i. m. 336. old.

ken minden eszközzel való terjesztése. De sajnós, állapítja meg bámulatos tisztánlátással korát e téren is majd egy évszázaddal megelőző első nagy nemzetiségi politikusunk, *nemzeti sajátosságot ilyen külső eszközzel és könnyűszerrel magáévá tenni egyáltalában nem lehet, mert* „a szólás még korántsem érzés, a nyelvnek pergése korántsem dobogása még a szívnek és ekkép a magyarul beszélő, sőt legékebben szóló is, korántsem magyar még.“

„Praeparandiákat kellett volna állítani, inkább közvetlen terjeszteni a nyelvet, mint annak becsét, méltóságát és ez által a nemzet legdrágább kincsét emelni.“ De ugyan feleljünk egyedül azon egyszerű kérdésre, mely körül forog a csalódás, és nekem legalább úgy látszik, mintha rögtön le kellene esni a legvakbuzgóbb szemeiről is a fátyolnak, hogy *valljon: ha valaki magyarul tud, magyarul beszél, nem következik-e, mikép neki azért már magyarrá is kellett volna átalakulnia?* Mert ha így, akkor fordítsuk legutolsó fillérünket minden tétova nélkül *nyelvmesterekre, sőt* legyünk rögtön magunk is mindazokká, *hadd tudjon csevegni magyarul az egész világ, s* meg lesz mentve s feldicsőítve fajtánk. Nyelvet, *nemzeti sajátosságot* ily felette könnyű szerrel azonban én legalább úgy hiszem, *még csak biztosítani sem lehet, s* annál kevesebbé szilárdabb s tágabb alapokra állítani; minthogy — és itt különös figyelemért esedezem — *a szólás még korántsem érzés, a nyelvnek pergése korántsem dobogása még a szívnek, és ekkép a magyarul beszélő, sőt legékebben szóló is, korántsem magyar még.*⁶⁰⁾

Sőt a magyar nyelv messzehangzó használata, a hazafiúi érzések túlzott emlegetése *sem tesznek bárkit is jó hazafivá.* Mindezt csak külső máz, a hazafiság csalóka küljele, mely mit sem ér belső érték, *a hazafiság lelki átérzése* és a belső átnemesedés nélkül.

Oh dicső hazafiság, te az egek legnemesebb magzatja, ki a halhatatlanok sorába emeled az anyag fiait': mennyi rút, mennyi aljas büvik tisztos palástod alá, *s hány ocsmány szégyenfi, mert ajkán nemzeti szó peng, ékeskedik czímeddel!*⁶¹⁾

A magyar szó még nem magyar érzés, az ember, mert magyar, még nem erényes ember. és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi. S hány ily *kiilmázos* dolgozik a haza meggyilkolásán, ki, mert épen nincs más tulajdona és a vak hév által mégis felhőkbe emeltetik, azok hazafiságát is gyanússá teszi, homályba állítja, sőt ellenük antipathiát cs gyűlöletet gerjeszt, kik szeplőtlen kebelrel, minden efféle undok salaktul menten, a honszeretet legtisztább szellemében kapcsolvák vérükhöz.⁶²⁾

E merőben külső és értelmetlen nyelvi magyarosítással szemben *a szellemi és erkölcsi felsőbbrendűség az áthasonlításnak egyedüli útja.* mert maga magától, a nemes eszmék sugározása által hat, például szolgál és ez önkéntes példaként követés által hova-tovább lélekben is magyarrá alakít.

⁶⁰⁾ *Akadémiai beszéd.* Beöthy: i. m. 255. old.

⁶¹⁾ *Akadémiai beszéd.* Beöthy: i. m. 271. old.

⁶²⁾ *Akadémiai beszéd.* Beöthy: i. m. 271—272. old.

Ne-keressük ennekokáért *mentőnket* sehol is egyebütt, mint saját, vagy inkább *személyes erényeinkben s lelki felsőbbtségünkben*;... Képzeljünk magunknak habár csak egy millió főből álló nemzeti családot, melyben annyi értelmi súly, polgári erény, szép szokás, ízlési varázs, kimívelt tudomány, életbölcesség, gyakorlat, tapintat s több efféle elsőbbség volna felhalmozva . . ., melyről értelmi felsőbbtségénél fogva azt lehetne mondani: az oknak népe. S meg kell engednünk ... mikép *ily ideál népben lassanként mind annak el kellene olvadnia, ki azzal szorosb érintkezésbe jó*. Maga-magától, s anélkül, hogy tolakodó lenne, nőne és terjedne az; mert midőn mindenben *mintául szolgálhatna s példakép vétetnék*, természetes, hogy *lassanként mindenben utánozva is lenne*, s ekkép mind nézetit, mind szókésit, és ezekben múlhatatlan érzelmit is . . . lassanként azokra ruházná, kik vele érintkezésbe jönnek, mi által nyelve is terjedne mulhatlan; mert *ébredjen csak egyszer érzet*, s bizony ennek *tolmácsa*, a rokonhangú szó, *sem marad* sokáig el.⁶³⁾

Ezért legelső teendő a második értelemben vett magyarosítás szempontjából is az elsődleges magyarosítás mielőbbi keresztülvitele, azaz a *magyarság felemelése* az azidőszerinti elesett állapotából a *szellemi és erkölcsi magasrendűség fokára*, hogy így ezekben megerősödve azzal az olvasztói erővel is teljék meg, amely az áthasonlításnak egyedül alkalmas, biztos eszköze. Ezzel a természetes, szerves és önkéntes magyarosítással szemben a mesterséges, mechanikus, vagyis csak a külsőre ható s amellet kényszerű magyarosításnak minden módja céltévesztett és ha látszólag s a felszínen magyarokat is állíthat elő, valójában csak külső mázat nyújt, mely alatt a valódi nemzetiség parazsa tovább parázslék s lángja egykor ép a mesterséges és kényszerű magyarosítás visszahatásaképpen még magasabbra csap.

Olvasztói felsőbbséggel kell bírni. igen. Ámde bír-e ilyessel az, ki szeretetreméltóság és rokonszenv helyett *kuruzslóként csak külsőleg hat*. s mert *grammatikát tanít*, mindenüvé *zsinórt varr*, s mindent *veres, zöld és fejjérel eltarkít*, már azt hiszi, szíveket bájolt és velőket hódított? Vagy bír-e az olvasztói felsőbbséggel, ki másban nem tudja becsülni, miért maga követel megbecsülést? Vagy tán az ért-e mesterséghez, ki hő ellenét, mert oly lelkesedéssel vív vére mellett, mint ő saját vééréért, ahelyett, hogy lovagias szellemben magához emelné, pogányilag sújtja, s hír-nevét alacsony gyanúval bemocskolni nem pirul? Vagy tán az a mély felfogású olvasztó mester, ki nyughatlan hevében a magyarságot mostani nyers állapotában, mielőtt elfogadhatóvá, ízletessé vált volna, mindenkivel rögtön bevetetni akarja? . . . De . . . *nemzetiséget csak úgy rákenhetni bárkire* is, ki épen kezeink közé jut, mint például *meszet falra, vagy mázat fazékra*? ks azt hisszük: *parancs már elégséges*, hogy valaki nemzeti sajátóságából kivetkezzék? Ugyan *mi magyarok* tiimők-e, ... ha bármily hatalom akarna is minket úgy minden legkisebb czikomya nélkül saját mintájára kaptázni ... mert e világon elidegeníthetetlen sajátok is yavak, miket tilos áruba bocsátani . . ., mint például: becsület, erény, nemzeti hűség s több efféle, miken valóban soha és semmi esetben túladni nem szabad . . .⁶⁴⁾

⁶³⁾ *Akadémiai beszéd*, Beöthy: i. m. 267—268. old.

⁶⁴⁾ *Akadémiai beszéd*, Beöthy: i. m. 268. s köv. old.

Első mélyen látó nemzetiségi politikusunknak a természetes, szerves és önkéntes magyarosításról vallott ez a felfogása és a *mesterséges, mechanikus és kényszerű magyarosítás ellen* táplált alapos és súlyos aggályai állítják szembe korával és az akkor hangadó politikai irányzatokkal, amelyek a nemzeti felbuzdulás hirtelen Jángú füzénél úgy vélték, hogy amellet a mondott különleges eszközökkel is általános magyarosodást lehet elérni széles e hazában s egész rövid idő alatt mindenkit magyarrá lehet varázsolni. Széchenyi e tévtanok ellen egész tekintélyével s minden erejével sikraszáll, az érett meggyőződés komoly aggodalmával s a jövőbelátás vatesi hevével bírálva és ostorozva ezt a téves, a nemzet balsorsát kiváltó koreszmét. Szavai akkor sajnos, a pusztába kiáltanak és elerőtlenednek a nemzeti optimizmus hasonáját mesteri kézzel megszólaltató *Kossuth* mindent elsöprő hatásán.

(Befejezés következik.)

Ókéri Polzovics Iván dr.